

Ο Αριστόβουλος Μάνεσης στη Βαϊμάρη*

ΦΙΛΙΠΠΙΟΣ ΒΑΣΙΛΟΓΙΑΝΝΗΣ

Επίκουρος Καθηγητής Φιλοσοφίας του Δικαίου στο Εθνικό
και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

1. Αφορμή για τις επόμενες αναπτύξεις απετέλεσε μία συνοπτική κριτική αποτίμηση του έργου του Αριστοβούλου Μάνεση από τον Γιώργο Κασιμάτη. Κατά τον Κασιμάτη, το έργο του Μάνεση «ανήκει... από την άποψη θεματικής, αρχών, σχολής και ποιότητας επιστημονικού λόγου, στην εποχή της Βαϊμάρης»¹.

Η εν λόγω αποτίμηση μου έφερε συνειρμικά στον νου μία καίρια επισήμανση του John Rawls:

Μιά από τις αιτίες της πτώσεως του συνταγματικού καθεστώτος της Βαϊμάρης υπήρξε το γεγονός ότι καμμία από τις παραδοσιακά κρατούσες δυνάμεις της Γερμανίας δεν υποστήριξε το Σύνταγμα της ούτε ήταν πρόθυμη να συνεργασθεί για να καταστεί αποτελεσματικό. Δεν είχαν πλέον πίστη στη δυνατότητα ενός ευπρεπούς φιλελεύθερου κοινοβουλευτικού καθεστώτος. Το καθεστώς εκφυλίσθηκε αρχικά σε μία σειρά από αυταρχικά υπουργικά συμβούλια από το 1930 μέχρι το 1932. Όταν αυτά κατέστησαν όλο και πιο αδύναμα, λόγω της ελλείψεως λαϊκής υποστήριξής, ο Πρόεδρος Hindenburg πείσθηκε τελί-

* Επεξεργασμένη εισήγηση στο ΙΔ' Συμπόσιο του Ομίλου «Αριστόβουλος Μάνεσης» με θέμα: «Δημοκρατία της Βαϊμάρης: 80 χρόνια μετά την κατάλυσή της» (Βυτίνα Αρκαδίας, 8-9.3.2013). Ευχαριστώ τον Δημήτρη Δημούλη και τον Δημήτρη Τσαραπατσάνη για τα σχόλια και τις παρατηρήσεις τους σε μία προγενέστερη εκδοχή της εισηγήσεως.

¹ ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΣΙΜΑΤΗΣ, «Αριστόβουλος Μάνεσης: σκιαγράφημα του συνταγματολόγου», *Το Σύνταγμα* 27 (2001), σ. 24.

κώς να στραφεί προς τον Hitler, ο οποίος απήλαυε τέτοιας υποστηρίξεως, οι δε συντηρητικοί τον θεωρούσαν ως ελεγχόμενο².

Ο ίδιος, αργότερα, σε μία συναφή παρατήρησή του εξειδικεύει την προηγούμενη ως εξής:

Ένας από τους πολλούς λόγους αποτυχίας του Συντάγματος της Βαϊμάρης υπήρξε το γεγονός ότι κανένα από τα κύρια πνευματικά ρεύματα της εποχής αυτής στη Γερμανία δεν ήταν έτοιμο να την υπερασπισθεί, περιλαμβανομένων των κορυφαίων φιλοσόφων και συγγραφέων, όπως ο Heidegger και ο Thomas Mann³.

Αν οι παρατηρήσεις του Rawls αληθεύουν, κατά το μάλλον ή ήττον, και για τους σπουδαίους συνταγματολόγους της εν λόγω εποχής, οι οποίοι αδυνατούν να υπερασπισθούν το Σύνταγμα της Βαϊμάρης στην ονομαστική αξία του⁴, λόγω, π. χ., της τυποκρατίας και του σχετικισμού τους (η περίπτωση, π. χ., του Hans Kelsen), ή επειδή, π. χ., η ουσιαστική συνταγματική θεωρία τους είτε είναι ήδη παρωχημένη (η περίπτωση ίσως των παλαιότερων θετικιστών συνταγματολόγων, όπως στα καθ' ημάς του Ν. Ν. Σαρι-

² JOHN RAWLS, *Political Liberalism: With a New Introduction and the «Reply to Habermas»* (New York: Columbia University Press, 1996), σς lxi επ.

³ JOHN RAWLS, *Lectures on the History of Political Philosophy* (Cambridge, Mass.: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007), σ. 6. Ως προς τη μαχητική, ωστόσο, στάση του Thomas Mann βλ. HEINRICH A. WINKLER, *Βαϊμάρη: Η ανάληψη δημοκρατία, 1818 - 1933*, μετ. Άντζη Σαλταμπάση (Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις, 2011), σς 182 και 234. Ένα πανόραμα της περιόδου προσφέρει η εκτενής και πολυεπίπεδη συλλογή των ANTON KAES, MARTIN JAY και EDWARD DIMENDBERG, *The Weimar Republic Sourcebook* (Berkeley: University of California Press, 1994). Βλ., επίσης, ΘΟΔΩΡΟΥ ΑΡΑΜΠΑΤΖΗ και ΚΩΣΤΑ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ (eds), *Η κρίση στη Φυσική και η Δημοκρατία της Βαϊμάρης: η πολιτισμική ιστορία της Κβαντικής Θεωρίας* (Ηράκλειο: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, 2012), και για τη μεγαλειώδη μεν, αλλά γενική και αφηρημένη, υπεράσπιση του πολιτεύματος από τον ERNST CASSIRER, ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Η ιδέα του ρεπουμπλικανικού πολιτεύματος», μετ. Γιώργου Ανδρουλιδάκη, in *Η ιδέα του ρεπουμπλικανικού πολιτεύματος - Διαφωτισμός* (Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, 2013), σς 13 επ. Βλ., τέλος, την ευσύνοπτη κριτική αποτίμηση του ΠΑΥΛΟΥ ΣΟΥΡΛΑ, «Βαϊμάρη: παθήματα και μαθήματα (:);», *The Athens Review of Books* 26 (Φεβρουάριος 2012), σς 11 επ.

⁴ Βλ. τη συλλογή των ARTHUR J. JACOBSON και BERNHARD SCHLINK, *Weimar: A Jurisprudence of Crisis* (Berkeley: University of California Press, 2000). Από την οπτική γωνία της ιστορίας του γερμανικού δημοσίου δικαίου βλ. MICHAEL STOLLEIS, *Geschichte des öffentlichen Rechts in Deutschland: Weimarer Republik und Nationalsozialismus* (München: Verlag C. H. Beck, 2002), σς 74 επ.